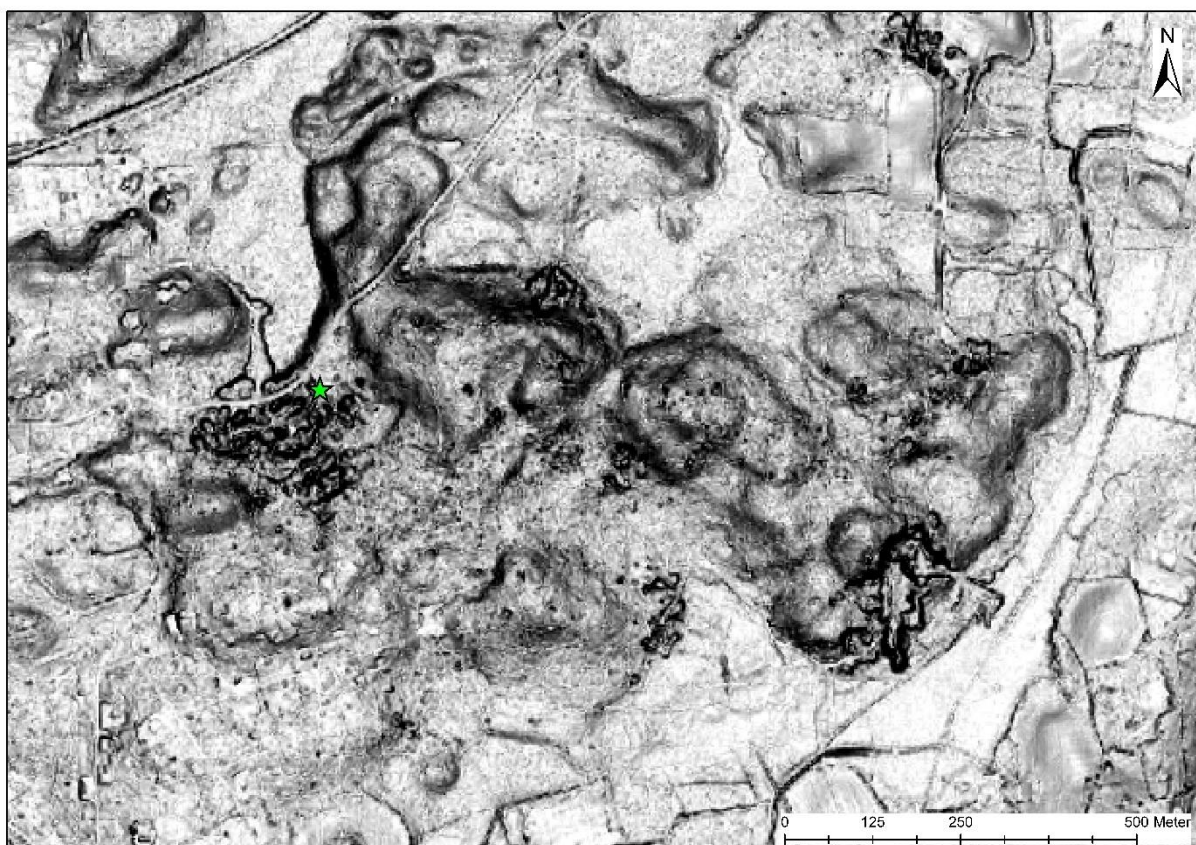

Eldarehuset - en del av Stenskogen

Maglasäte 13:3, Höörs kommun, Skåne län
Förstudie 2022
Aja Guldåker och Lena Hector

Titel: Eldarehuset - en del av Stenskogen
Författare: Aja Guldåker och Lena Hector
Kulturmiljörapport: 2022:32
Omslagsbild: Eldarehuset markerat på terränglutning, ett kartlager på Fornsök.
Foton: Lena Hector
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Inledning	1
Administrativa uppgifter	3
Naturgeografiska och geologiska förutsättningar	3
Historik	4
Eldarehusen	9
Byggnadsbeskrivning Eldarehuset	12
Lagstiftning – skyddade områden och andra utpekanden	16
Beskrivning av området idag	18
Förslag – utvecklingspotential	24
Sammanfattning	28
Referenser	30

Inledning

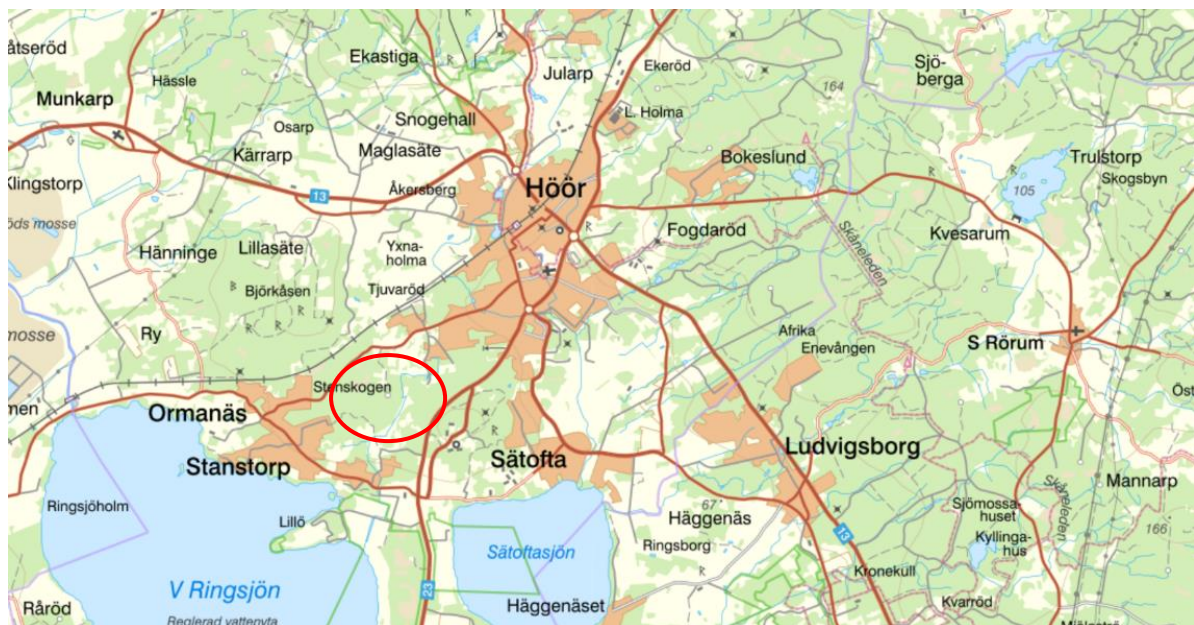
Kulturarhistoriska föreningen för södra Sverige (Kulturen) har på uppdrag av Höörs kommun, samhällsbyggnadssektor, genom Åsa Abrahamsson, genomfört en förstudie och tagit fram ett kunskapsunderlag för det så kallade Eldarehuset i Stenskogen i Höör. Uppdraget omfattar bland annat att sammanställa det som är känt om Eldarehuset, vilket inkluderar en beskrivning av Eldarehuset och dess historia, samt en redogörelse för aktuell lagstiftning och hur den påverkar möjligheten till åtgärder i och i anslutning till Eldarehuset. I uppdraget ingår även att ta fram förslag på andra åtgärder som kan bidra till att uppmärksamma Eldarehuset, dess funktion och historia, samt förmedla en kostnadsuppskattning för föreslagna åtgärder.

Uppdraget avgränsas i två olika nivåer:

- Fornlämningsområde. Ett större område som sätter Eldarehuset i ett sammanhang.
- Maglasätesgravarna. Ett mindre område kring själva Eldarehuset.

I Stenskogen finns flera eldarehus men uppdraget omfattar specifikt det bäst bevarade eldarehuset som ligger i nära anslutning till Stenskogsvägen. I rapporten benämns det som Eldarehuset med versal.

För att inledningsvis tydliggöra vilken lämningsstatus Eldarehuset och stenbrottet har, hänvisas till lämningsbeskrivningar i Fornsök (jfr fig. 2). *Fornlämning*, *Övrig kulturhistorisk lämning* och *Möjlig fornlämning* är begrepp som är elementära för förståelsen av Eldarehuset med lämningsnummer L1986:1353 samt Brott/täkt L1990:8798 där båda lämningar ingår i epitetet *Övrig kulturhistorisk lämning* (jfr den blåmarkerade ytan i fig.2 och vidare i kapitel om lagstiftning).

Figur 1. Höör med omgivning, Eldarehuset och Stenskogen markerad med röd ring. Karta Lantmäteriet ©

Figur 2. Kartan visar platsen för Eldarehuset L1986:1353 (markerad med en grön stjärna), som av Riksantikvarieämbetet är betecknad som **Övrig Kulturhistorisk lämning** liksom den stora blå markeringen som avser Brott/täkt L1989:2549. De rödmarkerade områdena markerar **Fornlämningar** varav det ena är en Fossil åker L1990:8800 som löper in i området för Brott/täkt. Det streckade området vid Maglasätessgravarna utgör avgränsning av närområdet för Eldarehuset. Geometrierna för lämningarna är hämtade från Fornsök med Lantmäteriets fastighetskarta i bakgrunden. Gravarnas omfattning är hämtade från Karta 2 i Stenskogen i Höör (2005).

Uppdraget är utfört av bebyggelseantikvarie Lena Hector och arkeolog Aja Guldåker. Stenkonserver Dag Methner har även deltagit i arbetet.

Sedan tidigare finns olika berättelser kring stenbrytningen återgivna i årsskriften Frostabygden, Danuta Lindsjö har skrivit om Stenskogen, Regionmuseet har gjort en inledande kulturhistorisk utredning av Stenskogen och ett förslag till skötsel och säkerställande av Stenskogens natur-, kultur- och friluftsliv har tagits fram av GF konsult. Anders Ödman har skrivit om stenbrytningen och transportereringen kring Höör och i Stenskogen finns olika skyltade vandringsleder.

Administrativa uppgifter

Fastighet: Maglasäte 13:3

Kommun: Höör

Åtgärdsförslag: Kulturen, Lena Hector.

Beställare: Åsa Abrahamsson, Höörs kommun

Rapportens författare: Lena Hector och Aja Guldåker, Kulturen i Lund.

Kulturens projektnummer: A_ 2022_0038

Naturgeografiska och geologiska förutsättningar

Stenskogen ligger sydväst om Höörs tätort, strax nordöst om Västra Ringsjön. Stenskogsområdet är idag ett relativt stort område, äldsta skriftliga namnbelägget på Stenskogen återfinns på en karta från år 1733 där Maglasätes och Lillasätes gemensamma utmark benämns som Stenskogen. Inom ramen för detta uppdrag studeras endast en del av Stenskogen. I Höörs kommuns naturvårdsprogram beskrivs naturtyperna i området som */.../ bokdominerade skogar samt alkärr. Inslaget av död ved är bitvis stort och på flera ställen i skogen står grova, vidkroniga bokar. Delar av området har inslag av grov gran, vilket också bidrar till en kvardröjande känsla av betesskog. Området har varit betat långt in på 1900-talet. Mest iögonfallande är spåren av stenbrytning; brotten och skrotstenshögar som ger en mycket speciell karaktär åt skogen, framförallt söder om Stenskogsvägen /.../.*

Höörsandstenen i Stenskogsområdet härrör från den geologiska perioden äldsta Jura, för ca 200 – 180 miljoner år sedan. Höörsandstenen är en hård och kompakt kvartscementerad sandsten som är motståndskraftig mot vittring. Kvartscementeringen orsakas av den vulkanism som påverkade berggrunden i denna del av Skåne. Höörsandstenen återfinns i ett oregelbundet område som sträcker sig från Hörby i sydost till Röstånga i nordväst. Man skiljer på två olika horisonter av stenen, den undre som geologerna benämner Stanstorpsledet representerar antagligen flodavlagringar, medan den övre Vittserödledet avsattes i en grund strandmiljö. Den undre sandstenen är mer fältspatrik och korttransporterad och den övre är mer kvartsrik. Den undre nivåerna av stenen innehåller växtfossil från ormbunkar och träd. De olika leden benämns även Kvarnstenen som är den undre hårdare och den övre mjukare Skellingstenen.

Historik

Det finns ett rikt kartmaterial på Lantmäteriets Historiska kartor och i tidigare förstudier har omnämnts några av dessa som berör Stenskogen. En utveckling av stenbrottsverksamheten kan följas via kartmaterialet och utan att ha gjort en större fördjupning i textmaterialet som hör till respektive karta kan området kring Stenskogens utveckling följas genom seklerna. Nedan följer en kortfattad sammanfattning av vilka kartor som studerats med betoning att det endast är ett urval.

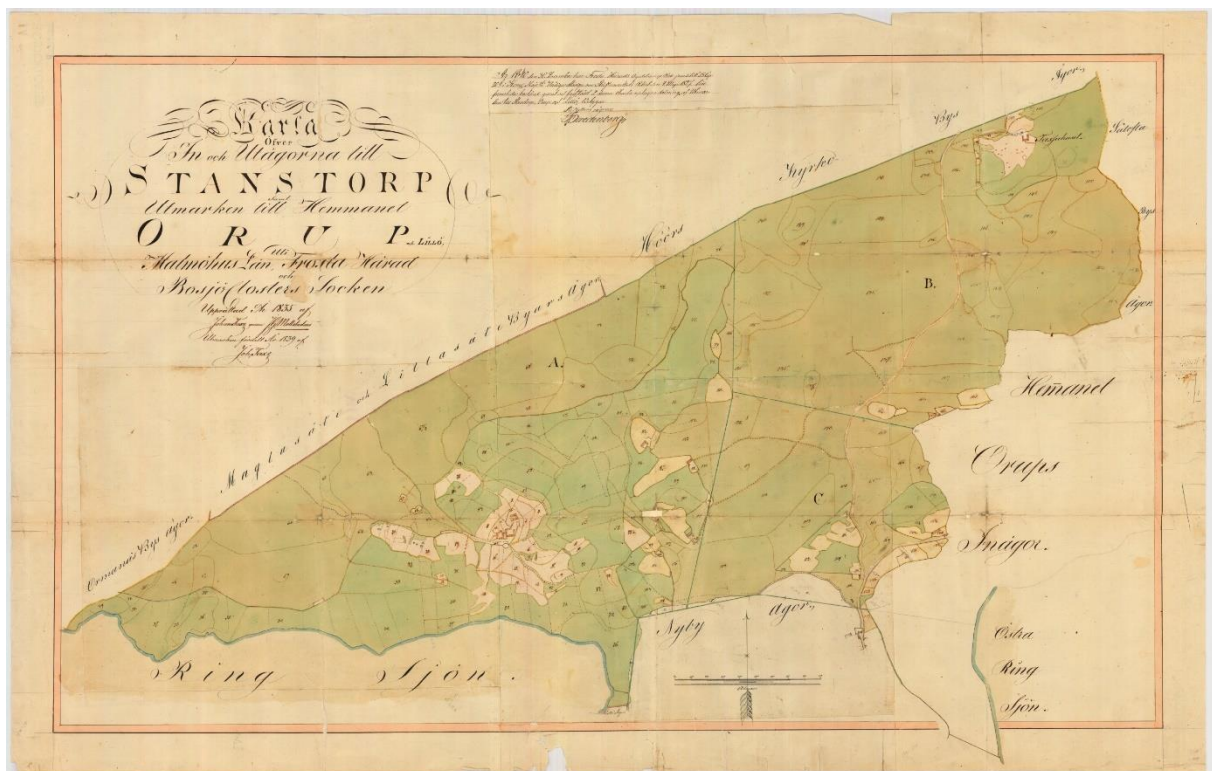
Från år 1718 finns en Ägobeskrivning (Akt 12-BOJ-4) i Lantmåterimyndigheternas arkiv som visar byn Stanstorp i Stenskogens södra delar. Det som är intressant är bland annat utmarkerna och inprickade vägar och stigar som leder till området för Eldarehuset och det som senare kom att kallas Stenskogen (fig. 3). Ytterligare en karta över området finns från år 1838, där vägar och stigar kan följas från Stanstorps by och genom dess utmarker mot "Stenskogen" (Akt 12-BOJ-14, fig. 4).

En karta daterad år 1885 visar förekommande namngivna stenbrott samt vägar genom landskapet kring Stenskogen. Trianglar markerar stenbrott (fig. 5, SGU Aa 87, Nathorst 1885).

På Häradsekonomiska kartan från år 1910–15 syns att fler vägar och stigar löper genom området vi idag kallar "Stenskogen", fler byggnader märks i kransområdet och där tillhörande vägar. Järnvägen i väst har tagit plats i landskapet och i Stenskogen förekommer skog, steniga områden och fuktiga marker på kartan. Benämningen "Stenskogen" saknas. (fig. 6, Akt Höör J112_1_20, Bosjökloster J112-1-28)

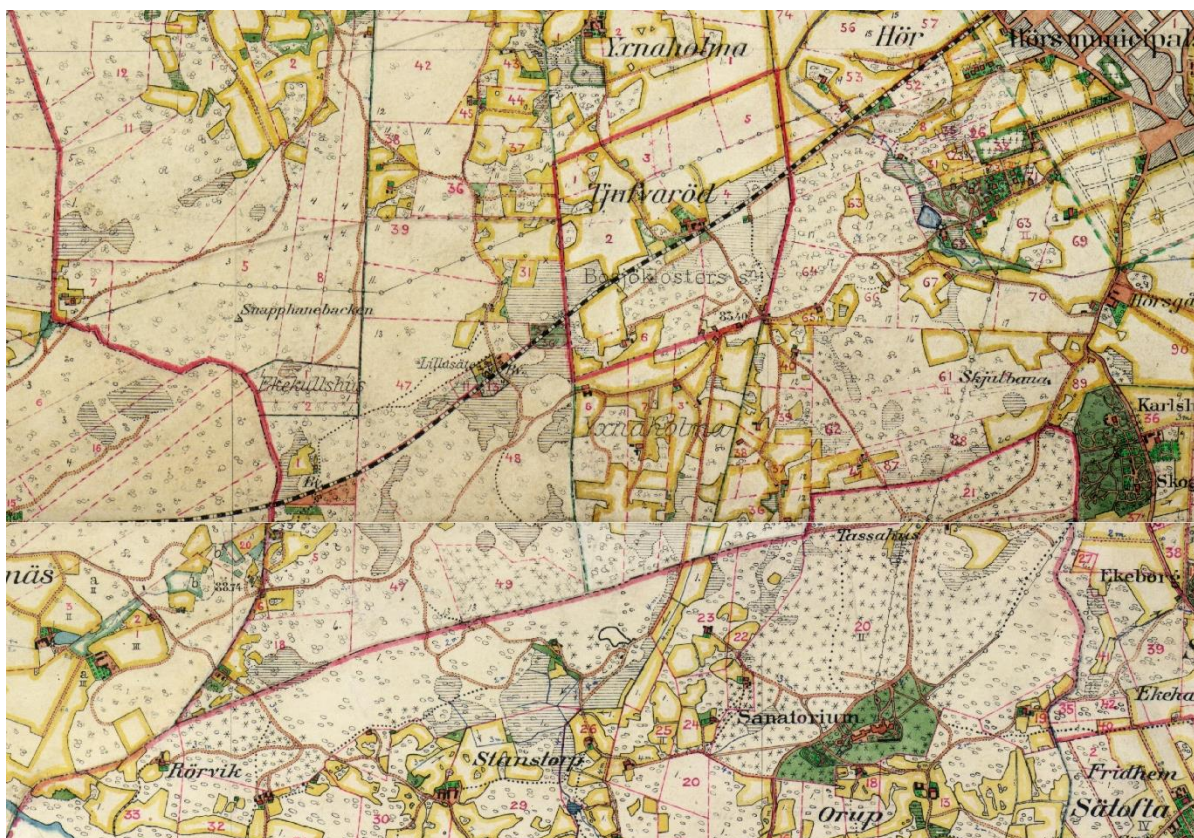
Figur 3. Karta i Lantmåterimyndigheternas arkiv från år 1718. En Ägobeskrivning som visar byn Stanstorp (Akt 12-BOJ_4).

Figur 4. Lagaskifteskarta i Lantmäterimyndigheternas arkiv från år 1839, visar byn Stanstorp (Akt 12-BOJ_14).

Figur 5. SGU Aa 87, Nathorst 1885. Trianglar markerar stenbrott.

Figur 6. Häradsekonomiska kartan 1910-15 (Akt Höör J112_1_20, Bosjökloster J112-1-28).

I kartmaterialet finns mycket information att hämta hur området kring Maglasätesgravarna och Stenskogen har utvecklats. I flera skriftliga källor omskrivs hur brytningen av sten gick till och vilken typ av sten som användes för olika ändamål. Nedan beskrivs kortfattat om stenbrytningen och hanteringen. I referenslistan framgår vilka källor som använts.

Brytning av sandsten i Höör finns belagt i alla fall sedan medeltiden, stenen användes både till att tillverka kvarnstenar och som byggnadssten. Det finns olika typer av Höörsandsten, Kvarnstenen återfinns i det nedre Stanstorsledet och Skellningsstenen i det övre Vittserödsledet. Skellningssten betyder avskiljningssten och visar på att det var den sten man tog bort för att komma åt den underliggande Kvarnstenen som användes för kvarnstenstillverkning. Skellningsstenen användes till byggnadssten och efterfrågan på konstruktionssten fick sitt genombrott framför allt genom de många kyrkobyggnader som uppfördes under medeltiden. Kvadrar av Skellningsstenen har använts till Lunds domkyrka och stenen har även använts i portaler och dopfuntar under 1100- och 1200-talen. Under slutet av 1800-talet användes Skellningsstenen till slipstenar till pappersindustrin.

Tillverkningen av kvarnstenar var en stor industri. Kvarnstenar från Höör forslades till Malmö och Landskrona som var utskleppningshamnar för stenarna. Stenarna transporterades vidare till Danmark och Tyskland. I Linnés *Skånska resa*, som genomfördes år 1749, beskriver han vid sitt besök i Landskrona hur: "kvarnstenar lågo utanför bägge tullportarna i stor myckenhet att säljas så i landet som utom. De voro tagne från Höör och Stranstorp vid Ringsjön och bestod av en cos quartzosa alba." Vid

arkeologiska undersökningar vid Österport i Landskrona år 2018 påträffades fyra kvarnstenar på den plats som Linné beskrev i sin Skånska resa. I sockenbeskrivningen från mitten av 1700-talet skriver prosten Nils Ringius om kvarnstenshuggningen i Höör: "...otalige stenar förde till Landscrona at betiena Danska och Tyska inbyggarna med...".

Gottfrid Björkelund skriver om en lantmätare som år 1846 beskriver att *".../det var ömkligt att se huru bönderna i Höör forslade kvarnstenar på vägarna. Sex till åtta hästar och tre-fyra karlar togs i anspråk för att forsla en större eller två mindre kvarnstenar"*. Anders Ödman, docent i medeltidsarkeologi, forskar kring möjliga transportvägar för bland annat material som kom från stenbrotten i Höör och som forslades till de stora byggnationerna i Lund, ofta kopplade kring kyrkor. Vägarnas skick var sällan goda och övergångarna när vattendrag skulle passeras med tung last blev ofta en bromskloss.

I flera byar kring Höör var kvarnstenstillverkningen en av de viktigaste inkomstkällorna. Kvarnstensbrotten som tillhörde byarna var belägna i Stenskogen, som då var böndernas utmark och de var också de som bröt stenen. Fattiga husmän kunde skaffa sig tillstånd av någon av bönderna i byalaget att få bryta sten. Ibland uppstod det tvister då utmarken inte var skiftad och gränserna var oprecisa. När utmarken övergick från allmänning till ägomark skedde en förändring i möjligheten för enskilda stenhuggare att ta upp nya stenbrott. Stenskogen skiftades på 1830-talet och det är förmodligen i detta skede som stenbrotten namnges för att visa ägostatus. Namnet Maglasätegravarna användes av zoologen Sven Nilsson på 1820-talet för ett antal stenbrott i Maglasäte skog. I Maglasätegravarna har både Skellningssten och Kvarnsten brutits.

Stenbrytningen var ett slitsamt arbete och stenhuggaryrket gick ofta i arv. Stenen bröts oftast inte i fast klyft utan ett smalt järnspett användes för att kunna bedöma var det fanns lämpligt kvarnstensämne. På klangen kunde en erfaren stenhuggare avgöra stenens storlek och om det var gnejs eller sandsten denne stött på. Det var ett tungt arbete att gräva fram stenblocken och ofta var det kvinnornas arbete att forsla upp jordmassor uppför stenbrottets sidor. Kvarnstenarna tillverkades på plats. Det tog 5 - 6 dagar för en stenhuggare att tillverka en 10 spans sten. Kvarnstenar kunde också tillverkas i flera delar, ett järnband höll då ihop stenen. I Höör fanns stenhandlare som köpte upp kvarnstenar för vidare transport.

Figur 7. Stenhuggare, Stanstorpsgraven. Okänt årtal. Knut Jönssons bildsamling.

År 1899 bildades AB Ringsjö Stenbrott av bland andra baron Lave Beck-Friis på Bosjökloster. Företaget hade sitt kontor låg vid Nya torg i Höör. Det stora brottet var beläget i Stanstorp vid de före detta Kullagravarna. Namnet ändrades till Stanstorpsgraven och ångkvarnar och elektriska sprängapparater införskaffades. Vid 1904 - 05 hade brottet 60 anställda, varav 17 var yrkesstenhuggare, dessa fick betalt efter utfört arbete. År 1905 anlades en flyttbar smalspårig järnväg mellan Stanstorpsbrottet och Höörs station, en så kallad Decauvillebana men som i folkmun kallades Brottets bana (fig.21, 29). Tippvagnarna drogs av hästar. Banan gick över Tjuvaröd, Flygarevägen, Nya torg under viadukten och fram till Höörs järnvägsstation. Transporterna med skrotsten gick till Malmö för bottning av spårvägarna och även byggnadssten levererades till Malmö, Helsingborg och Ystad.

Företaget tillverkade från början kvarnstenar men när konkurrensen från kvarnstenar i konststen ökade blev detta olönsamt. Istället koncentrerades tillverkningen på slipstenar, monumentsten, trottoar- och trappsten samt makadam. Verksamheten på AB Ringsjö Stenbrott upphörde år 1910 och samtidigt lade även den smalspåriga järnvägen ned.

I Stanstorpsgraven har brytning av sandsten skett i olika omgångar i samband med restaureringar av Lunds domkyrka. Vid C.G Brunius restaurering av domkyrkan på 1800-talet användes sten från graven. Vid Zettervalls ombyggnad hämtades sandstenen från Vittseröd. På 1950-talet ledde Eiler Graebe restaurering av domkyrkan och även då hämtades sandsten från Höör. Nu är det åter aktuellt att

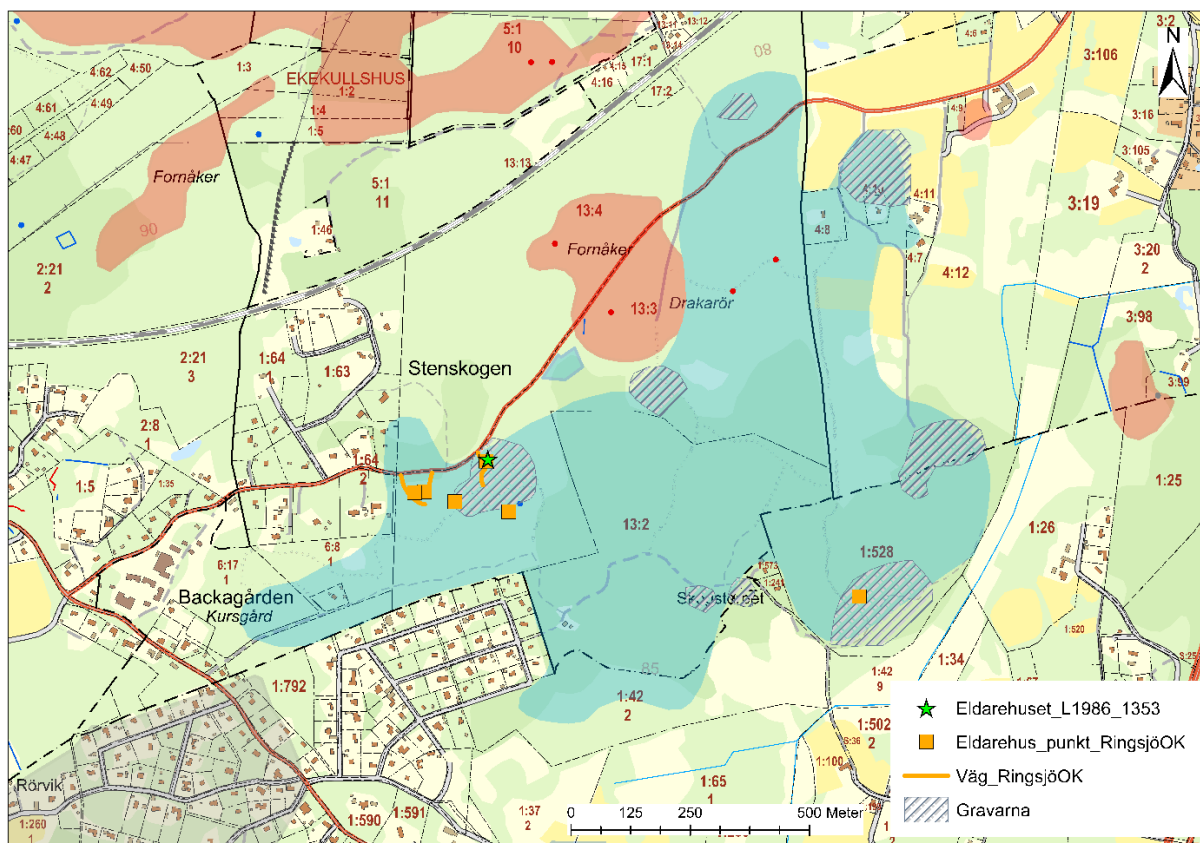
använda sten från Stanstorpsgraven till restaurering av domkyrkan. Miljöprövningsdelegationen vid länsstyrelsen i Skåne har lämnat tillstånd för brytning av sandsten i Stanstorpsgraven.

Figur 8. Skylt med hänvisning till Stanstorpsgraven.

Eldarehusen

I området kring Maglasätegravarna finns ett antal så kallade eldarehus. Dessa fungerade troligen som värmestugor för stenarbetarna. Stenbrytningen utfördes ofta på vinterhalvåret och här kunde stenarbetarna värma sig och även äta sin måltid. Det finns också beskrivningar av hur stenhuggarna övernattade i dessa grottor som de också kallades. Benämningen eldarehus verkar bara vara känd från området kring Höör. De enkla små stenhusen har funnits runt om i området, idag är endast några få bevarade varav Eldarehuset vid Stenskogsvägen är det bäst bevarade. På Fornsök finns två husgrunder betecknade som eldarehus inskrivna, men orienteringsklubben Ringsjö OK har på sin orienteringskarta prickat in ytterligare några husgrunder inom Stenskogens område (fig. 9)

Figur 9. Flera eldarehus har funnits i det blåmarkerade området som utgör Övrig kulturhistorisk lämning. Orienteringsklubben Ringsjö OK har på sin orienteringskarta markerat fem husgrundslämningar i området kring Maglasätessgrav och ett i området för Stanstorpsgraven. Orienteringsklubben har även markerat några möjliga utforslingsvägar inom området och den som markerats intill aktuellt Eldarehus (L1986:1353) har av Danuta Lindsjö även pekats ut som kort järnvägsspår. © Lantmäteriets fastighetskarta som bakgrund med fornlämningsgeometrier från Fornsök.

Eldarehusen bestod av kallmurad sandsten. Överbyggnaden har bestått av stenblock med överliggande torv. Det finns även muntliga uppgifter att husen inte haft tak av sten utan någon slags träkonstruktion där innerväggarna även var av trä. Vid uppförandet verkar man ofta ha utnyttjat topografin där husens bakre vägg är ingrävd i backen. Eldarehusen låg i nära anslutning till de större stenbrotten. I Rickard Dahls artikel i Frostabygden 2002 beskrivs hur vissa av husen användes som enklare smedjor (fig. 9)

"Då var ännu den gamla smedjan intakt med sina stora valvslagna stenblock som tak. Detta hade ännu inte blivit raserat. Ganska nära fanns rester av ytterligare två sådana grottor."

Dahl skriver vidare att hans morfar och dennes bror arbetade som smedlärningar och att smederna ständigt fick skärpa stenarbetarnas verktyg. Samma tolkning framkommer i Frostabygden 2006 där en liknande byggnad i Vittseröd beskrivs som en smedja.

Resterna av en smedja, där de som arbetade med kvarnstensbrytningen kunde sköta om sina verktyg. Smedjan fungerade också som värmestuga. Foto Bo Hansson

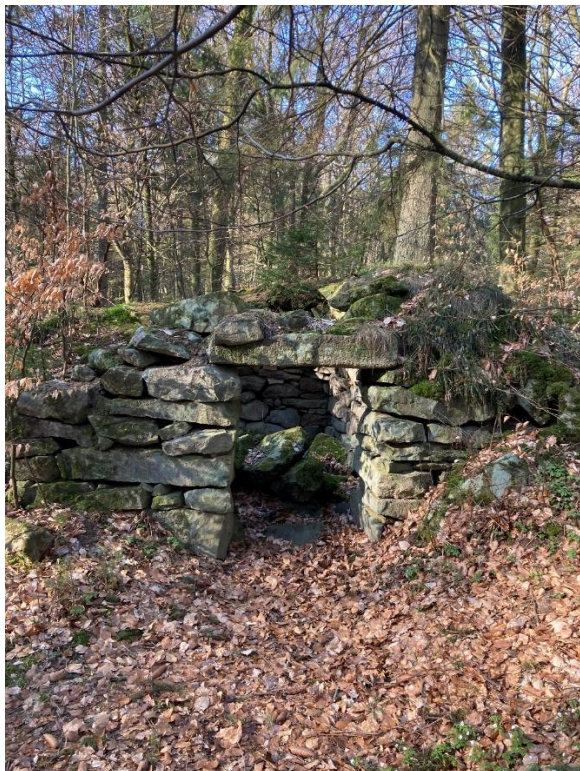
Figur. 10. Ett möjligt eldarehus i Vittseröd. Fotografiet finns publicerad i Frostabygden 2006.

Ortsbefolkningen kallade ibland eldarehusen för "Luffarnas hotell". De fungerade inte bara som värmestugor för stenarbetarna utan här höll Glasböjsan, Ola Träben, Musa-Magnus och andra luffare till. Eldarehusen är svåra att datera men enligt uppgifter i Danuta Lindsjös skrift "Stenskogen och Höör i historien" från 2006 så byggdes Eldarehuset som ligger inom ramen för detta uppdrag redan 1817 av en man som hette Pihl. Han var far till Emil Nilsson Pihl som arbetade som stenhuggare.

Figur 11. Bild på Eldarehuset 1977. Foto från Frostabygden 1977.

I Lindsjös skrift anges att det även fanns järnvägsspår vid Maglasätegravarna. Hennes tolkning är att detta spår endast fanns lokalt vid brotten för att transportera ut kvarnstenar ut till den närliggande Stenskogsvägen. Spåret har troligen bara varit ett par hundra meter långt. Idag syns en försänkning mellan Eldarehuset och Maglasätegravarna där spåret förmodligen gått (fig. 20). Eventuellt kan det ha gått fler spår vid Maglasätegravarna.

Figur 12. Eldarehuset med ingång mot nordost.

Figur 13. Eldarehuset från söder.

Byggnadsbeskrivning Eldarehuset

Eldarehuset ligger i nära anslutning till Stenskogsvägen och är lättillgängligt från vägen. Söder om huset ligger Maglasätegravarna som dominerar området. Landskapet är omskulpturerat efter århundraden av stenbrytning och här finns ett stort antal småbrott. Eldarehuset tycks vara uppfört med stor hantverksskicklighet samtidigt som det framstår som en ren funktionsbyggnad utan några större krav på estetik. Byggnaden har en balkkonstruktion med överliggare över ingången (fig. 12). Överbyggnaden har förmodligen bestått av större stenblock och torv men taket är idag inrasat och de större stenar som ligger i byggnadens mitt kan vara rester av takkonstruktionen. Även den västra väggen har till stora delar rasat in. Byggnaden mäter ca 4,5×4,5 meter och är knappt 2 meter hög. Ingången ligger mot norr och är 0,9 meter bred och 1,3 meter hög.

Väggarna är uppförda av oregelbunden sten i oregelbundna skift (fig.14). Murarna är kallmurade och mindre stenar har kilats in mellan de större stenarna. Kallmurning innebär att inget murbruk använts

mellan stenarna i murverket. Den södra delen av byggnaden är kallmurad mot den bakomliggande backen.

Stenmaterialet består av sandsten som kommer från stenbrytningen i närområdet och utgörs huvudsakligen av så kallad skrotsten. Några av syllstenarna och även den överliggande balkstenen över ingången är bearbetade med mejsel och utgörs av rektangulära block om ca 1,20 meter långa och ca 0,40–0,50 meter breda.

Figur 14. Muren är kallmurad och mindre stenar har kilats in mellan de större stenarna.

Figur 15. Balken över ingången är bearbetad med mejsel.

Figur 16. Eldarehuset från ovansidan visar det inrasade taket.

Figur 17. Ingången från insidan med en större flat sten som balk.

Övriga stenar är till största del i storlek 0,30–0,50 m och har en oregelbunden form. Väggarna har ett visst överhäng och är lätt välvda i den övre delen. Idag går det inte att se om byggnaden rymt någon eldstad men troligen har någon form av eldstad funnits. En vidare undersökning skulle kunna påvisa sotlager och andra rester efter eldning.

Konstruktionen bedöms som relativt instabil då tak samt vägg i den västra delen rasat in. Att väggarna är lätt välvda bidrar förmodligen till instabiliteten. De övre stenarna på murväggarna är mossbekladda. Direkt söder om Eldarehuset står en större gran och troligen går granens rötter in i konstruktionen. Sly av framför allt bok står på och runt Eldarehuset.

Lagstiftning – skyddade områden och andra utpekanden

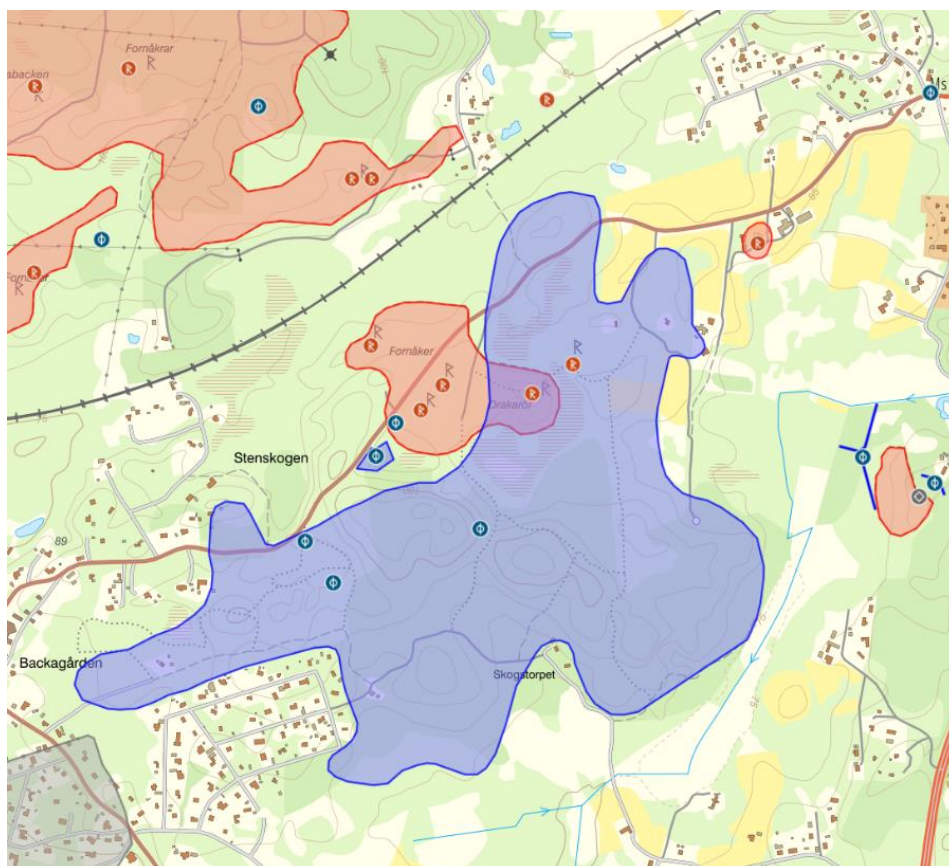
I Fornsök är Eldarehuset registrerad som **Övrig kulturhistorisk lämning** (fig. 18). Fornsök är Riksantikvarieämbetets webbaserade söktjänst med information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige. Lämningen beskrivs enligt följande:

Husgrund, historisk tid. Det sk. Eldarehuset, värmestuga för arbetare. Även kallad "luffarnas hotell" Husgrund, 6×5 m (NÖ–SV) med kvarstående väggar i kallmur, 2 m h. Öppning i NÖ. Kraftigt övermossad, delvis övertorvad. 1986:1353. RAÄ-nummer: Höör 727.

På Riksantikvarieämbetets hemsida beskrivs lagskyddet av övrig kulturhistorisk lämning så här:

De lämningar som inte uppfyller alla kriterier för att bedömas som fornlämningar kallas för övriga kulturhistoriska lämningar. Dessa omfattas inte av det direkta skyddet i 2 kap i kulturmiljölagen (1988:950) men ingår i det som sägs inledningsvis i kulturmiljölagen "Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas."

Bestämmelser om kulturmiljön som kan innebära olika former av hänsyn eller begränsningar finns även i bland annat miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429). Lag (2017:629). <https://www.raa.se/>

Figur 18. Lämningar markerade på karta hämtat från Fornsök. ©Lantmäteriet/RAÄ, jfr figur 2/21 där gravarna är markerade.

Eldarehuset ligger inom ett större område som även det är markerat som övrig kulturhistorisk lämning. Området betecknas Brott/täkt, L1989:2549. Beskrivningen lyder:

Område med stenbrott, ca 1300×100–1200 m (ÖNÖ-VSV), bestående av ca 1000 schakt och gropar. Dessa är 3–20×2–20 m st och 1,5–6 m dj, vanligen ca 10–15×5–10 m st och 2–3 m dj. Flera är förbundna. Varphögar samt enstaka kransstenar. Vid markerad plats omtalas av lokalbefolkningen att sten till Lunds domkyrka brutits.

Inom området finns också en registrerad Husgrund, L1986:681, från historisk tid som förmodligen är rester efter ett eldarehus.

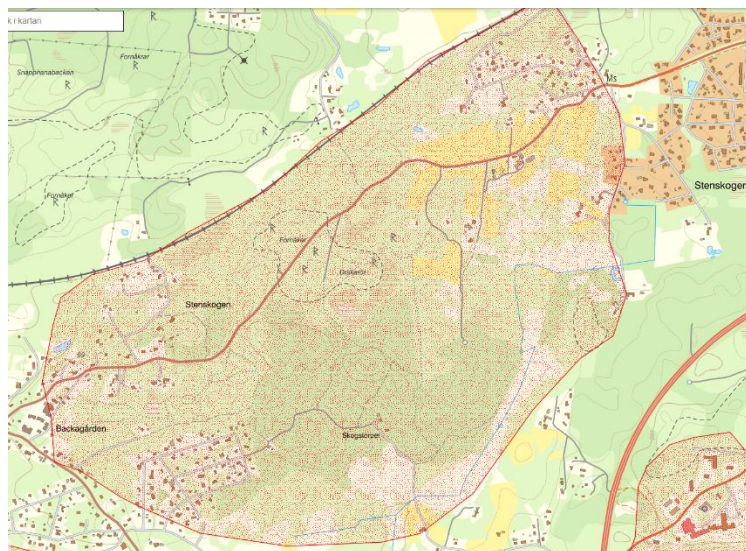
Ett område på 36 ha kring Stanstorpssgraven omfattas av riksintresse för naturvården (N36) enligt 3 kap. Miljöbalken. Området kring Eldarehuset och Maglasätegraven omfattas av skogligt biotopskydd enligt 7 kap. Miljöbalken.

Stenskogen är i olika delar utpekad i Höörs kommuns naturvårdsprogram från 2012:

71. Stenskogen Naturvärdesklass: 2 Bokdominerade skogar samt alkärr, med relativt stor olikåldrighet, luckighet och en viss kvardröjande betesprägel. Inslaget av död ved är bitvis stort och på flera ställen i skogen står grova, vidkroniga bokar. Delar av området har inslag av grov gran, vilket också bidrar till en kvardröjande känsla av betesskog. Området har varit betat långt in på 1900-talet. Mest iögonfallande är spåren av stenbrytning; brotten och skrotstenshögar som ger en mycket speciell karaktär åt skogen, framförallt söder om Stenskogsvägen. I sydöstra delen, vid Drakarör, ligger ett värdefullt, hydrologiskt opåverkat kärr.

Ett större område från järnvägen och söderut benämns som Stenskogen och är utpekad i Skånes regionala kulturmiljöprogram (fig.19). I motiv för bevarande anges:

Industrilämningar som stenbrott, skrotstenshögar och de kvarliggande delar av slipstenar vid Stenskogen är värdefulla dokument över tidig industriell verksamhet.

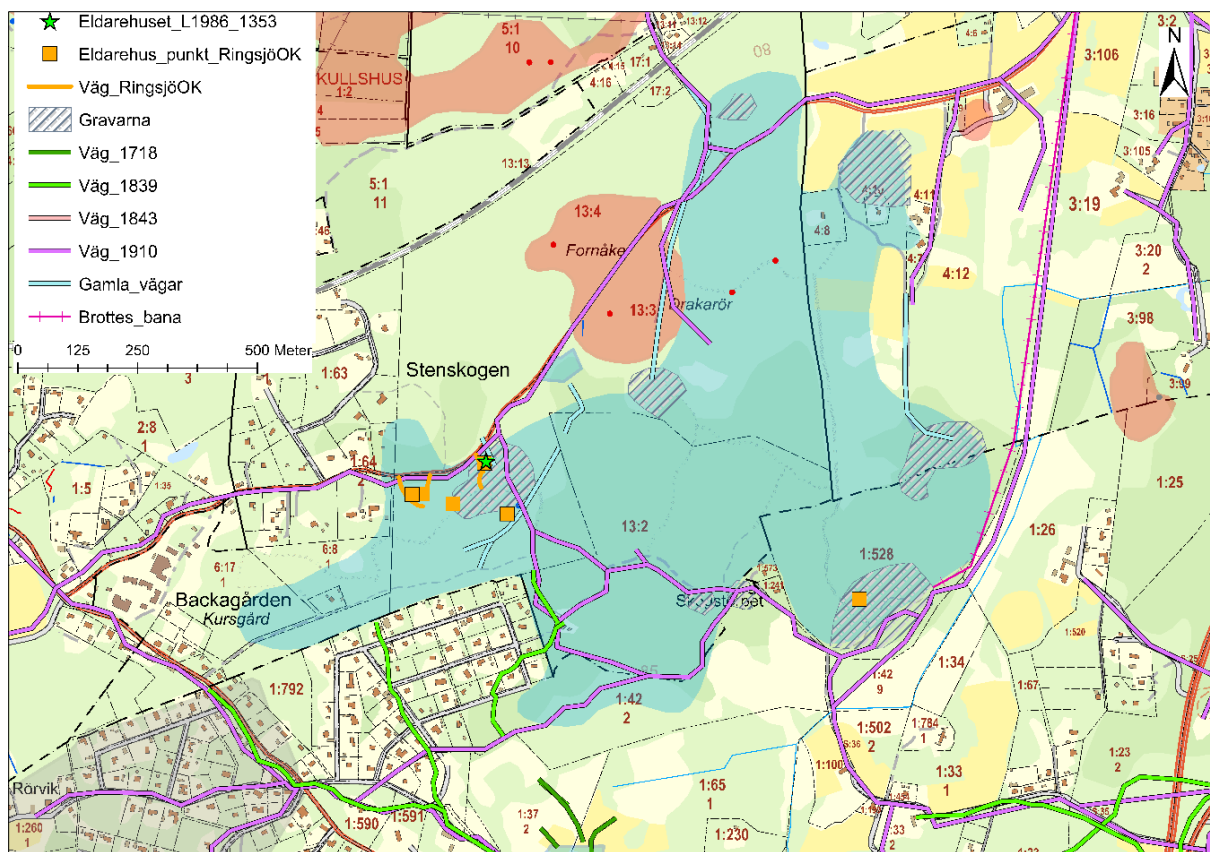
Figur 19. Området avgränsat i Skånes regionala kulturmiljöprogram. Karta Länsstyrelsen i Skåne ©

Beskrivning av området idag

Området kring Eldarehuset och Maglasätegravarna präglas idag helt av spåren efter stenbrytningen. Kvarnstenar och kvarnstensämnen ligger helt öppet, ibland överväxta. I närområdet finns fem eldarehus i olika skick. Skrotsten ligger i hela området. Mellan Eldarehuset och en av gravarna finns en försänkning som förmodligen är spår efter den korta järnväg som användes för att forsla ut stenen från skogen ut till vägen (fig. 20).

Figur 20. Försänkning mellan Maglasätegravarna till vänster och baksidan av eldarehuset. Kanske var det här som järnvägsspåret ut till Stenskogsvägen gick.

Figur 21. Vägarna är inlagda efter vägdragningar eller stigar på flera olika historiska kartor. Kartorna har rektifierats mot dagens fastighetskarta och därefter har vägarna markerats efter kartans år. Markeringen "gamla vägar" är sträckor som kan skönjas på Forsöks kartlager **Terränglutning**. © Lantmäteriets fastighetskarta som bakgrund.

Figur 22. Kvarnstensämnen ligger öppet i det kuperade stenbrottsområdet.

Figur 23. Spåren efter stenbrytningen präglar landskapet.

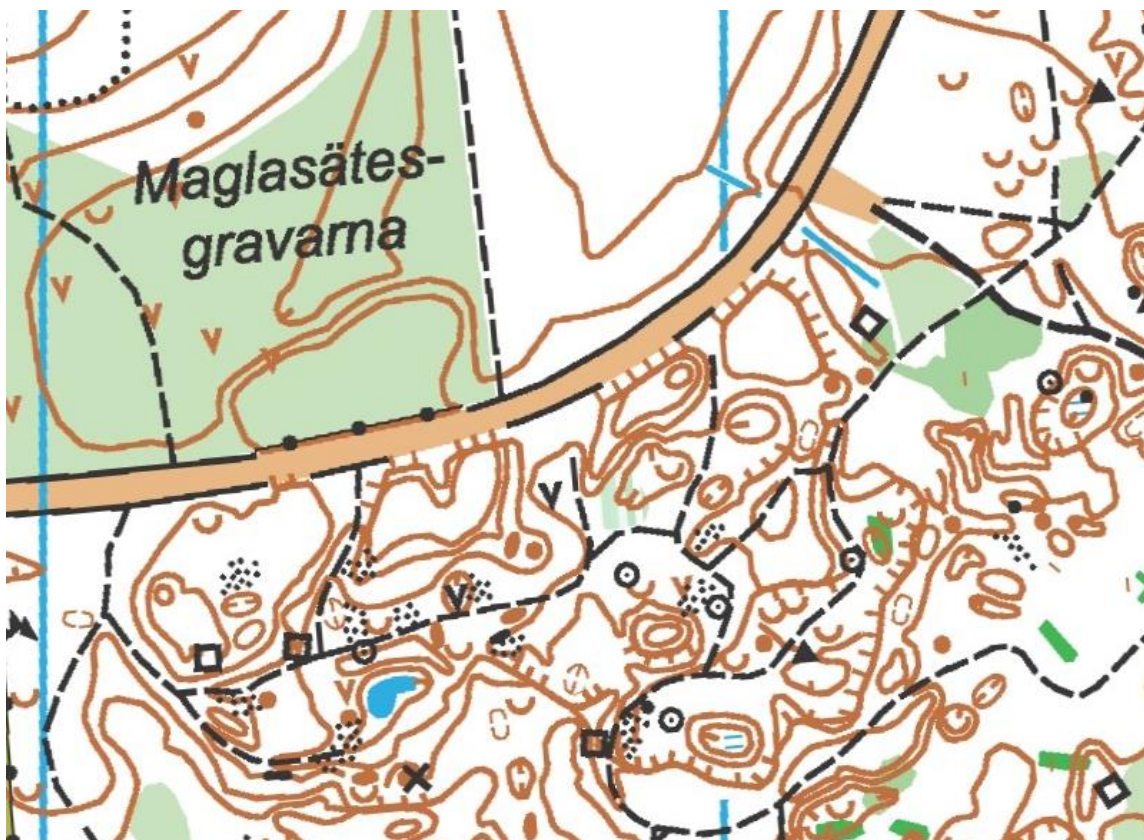
I området finns ett stort antal småbrott samt de större brotten, eller gravarna, Maglasäte, Yxnaholma, Kullagravarna och Stanstorpsgraven. I anslutning till dessa större brott finns också vägar för utforsling av stenen och även eldarehus för stenarbetarna. Eldarehuset direkt norr om Maglasätegraven är det mest välbevarade men i området finns flera lämningar efter eldarehus. I närområdet ligger också kvarnstenar. Liksom vid Stanstorpgraven ligger Eldarehuset i nära anslutning till brottplatsen.

Figur 24. Eldarehus i området kring Maglasätegravarna.

Figur 25. Eldarehus som ligger på en höjd.

Figur 26. Eldarehus markerade som svarta fyrkanter kring Maglasätegravarna. Kartan är beskuren. ©Ringsjö OK.

Figur 27. Stenstorpsgraven är svårtillgänglig och överväxt med sly

Figur 28. Skyltar från det senaste skyltprogrammet kring Maglasätegravarna.

Idag finns olika generationer av skyltar i Stenskogen (fig. 28–31). Den senaste skyltserien har angoringspunkter vid Backagården och vid Eldarehuset vid Stenskogsvägen där skyltarna försetts med QR-kod och texter med övergripande information kring området. QR-koden länkar till geoparkskåne med fördjupad information om Stenskogen, som är under uppbyggnad. Övriga skyltar återfinns längs stigar mellan dessa platser med en koncentration vid Maglasätegravarna. Skyltprojektet är ett samarbete mellan GeoForum Skåne, Ringsjö OK och Backagården med finansiering av Sparbanksstiftelsen.

Figur 29. Informationsskylt för Brottets banan vid Stanstorpsgraven.

Brottets bana invigdes år 2011 och är en vandringsled som går från Höörs mölla till Stanstorpsgraven (fig. 21, 29). Namnet anspelar på den smalspåriga järnväg som gick från Stanstorpsgraven till Höörs järnvägsstation. Vandringsleden kom till genom ett Leaderprojekt där Föreningen Höörs mölla samarbetade med Höörs kommun. I övrigt finns det äldre skyltar i Stenskogen i olika skick.

Med utgångspunkt från Backagården finns fyra markerade vandringsleder som har nya markeringar.

Figur 30. I området finns många skyltar i olika generationer.

Förslag – utvecklingspotential

Eldarehuset är en del av kulturmiljön kring den tidiga stenindustrin i Stenskogen. Det område som omfattas av detta uppdrag utgör en sammansatt miljö med bland annat de större Maglasätegravarna och Stanstorpsgraven, eldarehus, ett stort antal småbrott, kvarnstenar och mängder av skrotsten, på vissa platser prydligt upplavad. Landskapet är i vissa delar helt präglad av stenbrytningen och är starkt kuperat. Stenskogen som helhetsmiljö bedöms ha höga kulturhistoriska värden och framstår i många delar som unikt. Tillsammans med områdets höga naturvärden har det stora möjligheter att utvecklas till ett attraktivt besöksmål.

Vid samtal med länsstyrelsens handläggare på kulturmiljöenheten 2022-05-30 diskuterades lämningens skyddsstatus utifrån Kulturmiljölagen (KML). För att en lämning ska vara skyddad som fornlämning enligt kulturmiljölagens 2 kap. 1 och 1 a §§ behöver den uppfylla vissa krav. Inledningsvis behöver den uppfylla de tre överordnande så kallade rekvisiten. Den ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergiven. Lämningen behöver dessutom ingå i någon av de kategorier som finns uppräknade i kulturmiljölagen samt vara tillkommen före år 1850.

Fornlämningar skyddas genom Kulturmiljölagen (1988:950). Enligt Kulturmiljölagens andra kapitel är fornlämningar; lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk, vara varaktigt övergivna och ha tillkommit

före år 1850. Genom kulturmiljölag (1988:950) har fornlämningar ett automatiskt skydd. Det innebär att fornlämningar har ett skydd, även om de inte är upptäckta eller registrerade sedan tidigare.

Eldarehuset skulle därmed kunna vara skyddad som fornlämning enligt kulturmiljölagens 2 kap. då det enligt uppgift är uppförd 1817, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider samt är varaktigt övergiven. Genom en ökad skyddsstatus öppnas möjligheter för att söka kulturmiljöbidrag hos länsstyrelsen för vård av fornlämningar, vilket medverkar till en långsiktig förvaltning av Eldarehuset. Det kan i så fall vara aktuellt att även övriga eldarehus i Stenskogen får samma skyddsstatus. Det finns även möjlighet att söka medel för tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer hos samma myndighet. Oavsett vilken åtgärd som utförs på Eldarehuset så är det länsstyrelsen som fattar beslut inom ett fornlämningsområde.

Eldarehuset kan sägas ligga i gränslandet mellan ruin (fornlämning) och byggnad. Att behandla Eldarehuset som ett enskilt objekt utan att sätta in det i en kontext är en förlegad syn på kulturmiljövården och framför allt synd på en så intressant miljö. Hur man väljer att bevara, återuppbygga eller rekonstruera Eldarehuset hänger alltså tätt samman med hur man vill utveckla området i övrigt. Idag har vi inga säkra källor på hur Eldarehusets överbyggnad var konstruerad och en rekonstruktion eller återuppbyggnad skulle baseras på antaganden.

- Rekonstruktion - en rekonstruktion innebär att nyskapa något som helt eller delvis försvunnit. I detta fall innebär det att man uppför ett nytt eldarehus för att pedagogiskt kunna visa på hur dessa kan ha varit uppbyggda, skapa en känsla för arbetsvillkoren och göra området mer attraktivt för besökare. Möjligheten att kunna gå in i byggnaden har ett upplevelsevärde och bidrar till en känsla av autenticitet. En sådan rekonstruktion är mest värdefull om den ingår som en del av berättelsen om stenbrytningen och är avhängigt andra insatser. En rekonstruktion kräver ett löpande underhåll. Länsstyrelsen fattar beslut avseende rekonstruktioner inom ett fornlämningsområde.
- Återuppbyggnad - Eldarehuset har en relativt storvuxen gran som står i den kulle som byggnadens södra vägg är uppbyggd mot. Granens rötter har gått ner i konstruktionen och påverkar uppbyggnaden. Ett återuppbyggande skulle innebära att befintligt Eldarehus troligen skulle behöva plockas ned sten för sten samtidigt som gran med rötter avlägsnas. Ett återuppbyggande skulle innebära antaganden om hur tak och överbyggnad var konstruerad. En återuppbyggnad kräver ett löpande underhåll. Länsstyrelsen fattar beslut avseende en återuppbyggnad inom ett fornlämningsområde.
- Restaurera – att restaurera Eldarehuset med syfte att förhindra vidare förfall. I Venedigfördraget 1964 framhålls att: *"Restaurering är en verksamhet som bör vidmakthålla en speciell karaktär. Dess syfte är att bevara och uttolka ett minnesmärkes formmässiga och historiska värden. Den*

grundas på respekt för äldre material och autentisk dokumentation. Där antaganden tar vid skall restaureringen avbrytas.” Här skulle åtgärden omfatta att hindra vidare förfall i murverket men inte återuppbygga de väggar och det tak som rasat in. En restaurering kräver ingrepp i konstruktionen och en löpande tillsyn. Länsstyrelsen fattar beslut avseende en restaurering inom ett fornlämningsområde.

- Att inte göra någonting – ytterligare ett alternativ är att låta det vara som det är idag. Eldarehuset har förfallit sakta under ca 200 år. Genom att röja sly på och omkring byggnaden förebygger man att rötter fortsätter växa in i konstruktionen. Över tid genomgår Eldarehuset samma nedbrytningsprocess som övriga eldarehus i området.
- Bildrekonstruktion – det finns inga ritningar eller referenser på hur eldarehusen varit uppbyggda i sin helhet. Eldarehuset har kvar sin balksten och det finns beskrivningar av hur stora valvslagna stenblock utgjorde husens takkonstruktion (Rickard Dahl, Frostabygden 2002). Utifrån studier av befintligt Eldarehus samt skriftliga beskrivningar kan man använda sig av bildrekonstruktion för att få en uppfattning av hur byggnaden såg ut när den var i bruk.

Rekonstruktion, återuppbyggnad och restaurering är omfattande åtgärder som kräver stora ingrepp i Eldarehusets konstruktion. En kostnadsuppskattning är svår att göra utan att konstruktionen undersöks utförligt av hantverkare som arbetar med och har erfarenhet av restaurering av kallmurade stenkonstruktioner. En mycket preliminär uppskattning är att rekonstruktion, återuppbyggnad eller restaurering skulle kunna landa på en kostnad runt 500 000 – 1 000 000 svenska kronor.

Alternativet att inte göra några ingrepp utan låta Eldarehuset vara som det är ligger i linje med synen på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar och bedöms vara ett lämpligt alternativ om man inte väljer att lyfta området i övrigt. Här kan finnas en problematik med krav på säkerhet när man vill utveckla platsen mer publikt och öka tillgängligheten samtidigt som de kulturhistoriska värdena bevaras och utvecklas.

En åtgärd som är relativt enkel är att röja växtlighet i form av sly runt Eldarehuset för att överhuvudtaget kunna se byggnaden under sommarhalvåret (fig. 32–33). En röjning av sly kring Eldarehuset uppskattas till ett dagsverke.

*Figur 31.
Eldarehuset sett från nordväst.*

Figur 32. Eldarehuset är svårt att upptäcka under sommarhalvåret.

Eldarehuset är som mest intressant i sin kontext. I berättelsen om stenbrytningen, stenhuggarnas arbetsvillkor och infrastrukturen kring både kvarnstenar och byggnadsstenar. Kulturen ser flera möjligheter att lyfta området mer publikt och öka tillgängligheten för allmänheten. Värdet består framför allt i den sammansatta helhetsmiljön med många olika spår efter stenbrytningsverksamheten. En övergripande förvaltning bedöms som avgörande för att lyfta fram områdets komplexa historia. Stenskogen har endast 3–4 olika markägare beroende på avgränsning, vilket borde underlätta för möjligheten till en huvudman att agera i området. En fördjupad inventering för att kartlägga olika funktioner i området skulle bidra till förståelsen kring stenbrytningen och hanteringen av stenen under olika tidsperioder. En inventering kan utföras på olika nivåer utifrån ambitionsnivå. Idag finns inga mätdata på de kända lämningar som finns i Stenskogen. En lägsta nivå omfattar inmätning av de lämningar som redan är kända i området men som inte är inmätta sedan tidigare. Det handlar bland

annat om de större gravarna, eldarehus och vägsträckningar. En inventering med sammanställning av materialet uppskattas till ca 70 000 svenska kronor. Observera att kostnadsuppskattningen är mycket preliminär.

En mer omfattande inventering innebär inmätning av alla lämningar i området, även de som inte tidigare är kända, exempelvis stenrösen, kvarnstenar osv. Tillsammans med fördjupade kartstudier får man en heltäckande bild av kulturlandskapet. En inventering med digitala data ger helt nya förutsättningar för en rad olika insatser och publika spår. En fördjupad inventering med efterarbete och kartstudier uppskattas till ca 270 000 – 300 000 svenska kronor. Observera att kostnadsuppskattningen är mycket preliminär.

En inventering kan ligga till grund för ett övergripande skyltprogram som omfattar hela Stenskogen med både Maglasätegravarna, Stanstorpsgraven och även Brottets bana. De senaste skyltarna som kommit upp i området kring Maglasätegravarna är resultatet av ett samarbete mellan Backagården, Ringsjö OK och Geoforum Skåne. Skulle hela området kunna fungera som en geopark? Så här beskrivs en geopark på Geopark Skånes hemsida: *En geopark är ett område där man med hjälp av geologiska naturvärden och geologiska besöksmål vill locka till sig besökare. I en geopark arbetar man också med frågor som rör geologisk naturvård och hållbarhet.* [Geopark Skåne - Vad är en geopark? \(geoparkskane.se\)](http://geoparkskane.se)

Vid studier kring Stenskogen och stenhanteringen väcks många frågor. Benämningen eldarehus tycks bara vara känt från Höör, finns det referenser på andra platser (jfr Minnesfjället i Lugnås, Mariestads kommun)? Hur var arbetsvillkoren för stenarbetarna och deras familjer? Hur påverkade stenindustrin bygden? I ett internationellt perspektiv - var hamnade de kvarnstenar och den byggnadssten som skeppades ut från Malmö och Landskrona vidare ut i Europa?

Sammanfattning

Kulturen har på uppdrag av Höörs kommun tagit fram en förstudie för Eldarehuset i Stenskogen. Uppdraget omfattar en beskrivning av Eldarehuset och dess historia, redogörelse för aktuell lagstiftning och hur den påverkar möjligheten till åtgärder i och i anslutning till Eldarehuset. I uppdraget ingår även att ta fram förslag på andra åtgärder som kan bidra till att uppmärksamma Eldarehuset, dess funktion och historia.

Eldarehus finns vid Maglasätegravarna och vid Stanstorpsgraven, där Eldarehuset vid i nära anslutning till Stenskogsvägen är det bäst bevarade. Eldarehusen har fungerat som värmestugor och eventuellt smedjor för stenarbetarna och även som värmestugor för luffare i trakten. Eldarehuset uppfyller de så kallade rekvisit som krävs för att klassas som fornlämning enligt kulturmiljölagens 2 kap. då det enligt uppgift är uppfört år 1817, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider samt är varaktigt övergiven.

Det finns olika alternativ i förvaltandet av Eldarehuset. En rekonstruktion, återuppbyggnad eller restaurering är omfattande åtgärder som kräver stora ingrepp i Eldarehusets konstruktion. Det finns inga säkra källor på hur Eldarehusets överbyggnad var konstruerad därför skulle en rekonstruktion eller återuppbyggnad baseras på antaganden. En mycket preliminär uppskattning är att rekonstruktion, återuppbyggnad eller restaurering skulle kunna landa på en kostnad runt 500 000 – 1 000 000 svenska kronor.

Att endast röja sly kring Eldarehuset för att synliggöra det och för att undvika att fler rötter tränger in i byggnaden är en relativt enkel åtgärd. Eldarehuset hanteras då som en fornlämning och detta bedöms vara ett lämpligt alternativ om man inte väljer att lyfta området i övrigt. Røjning av sly kring Eldarehuset uppskattas till ett dagsverke.

Det saknas mätdata på de kända lämningar som finns i Stenskogen. En inventering med inmätning av de lämningar som redan är kända i området som de större gravarna, eldarehus och vägsträckningar uppskattas till ca 70 000 svenska kronor.

En mer omfattande inventering innebär inmätning av alla lämningar i området, även de som inte tidigare är kända. Tillsammans med fördjupade kartstudier får man en heltäckande bild av området. Digitalt. In fördjupad inventering med kartstudier uppskattas till ca 270 000 – 300 000 svenska kronor. Inventeringen kan ligga till grund för ett övergripande skyltprogram som omfattar hela Stenskogen med både Maglasätegravarna, Stanstorpsgraven och även Brottets bana.

Kulturen ser flera möjligheter att lyfta området mer publikt och öka tillgängligheten för allmänheten. Värdet består framför allt i den sammansatta helhetsmiljön med de många olika spåren efter stenbrytningsverksamheten. En övergripande förvaltning bedöms som avgörande för att lyfta fram områdets komplexa historia.

Referenser

Bondesson Hvid, Bo. 2018. *Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2018. Citadellstaden 1:1, Regeringsgatan, RAÄ 12. Landskrona stad och kommun i Skåne.*

Dahl, Rickard. 2002. Stenskogen ett levande kulturminnesmärke i Höör. *Frostabygden*.

Modig, Agneta. (red.). 2006. *Handbok i fornminnesvård*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Holm, Henry (red.) 1980. *Boken om Höör*. Höör.

Lilja, Joakim. 2015. *Handbok i kallmurning*. Mariestad. Hantverkslaboratoriet, Göteborgs universitet.

Lindsjö, Danuta. 2006. *Stenskogen och Höör i historien. Skånes historia i allmänhet. Frostabygden, Höör och Stenskogen i synnerhet. Uppdatering av "Stenskogen i Historien" från 1993.*

Linné, Carl von. 2005. *Skånska resa*. (nu utg.) Stockholm. Natur och Kultur.

Löfvendahl, Runo och Sundnér, Barbro m.fl. 1997. *Lunds domkyrka stenmaterial och skadebild*. Stockholm; Riksantikvarieämbetet.

Olsson, Patrik och Jimmy Juhlin Alftberg. 2003. *Stenskogen – en förstudie*. Regionmuseet i Kristianstad 2003:23.

GF Konsult AB. Stenskogen i Höör. 2005. *Natur-, kultur- och friluftslivsvärden, förslag till skötsel och säkerställande 2005-06-22*

Nilsson, Evy Hansson, Bo och Berg, Astrid. 2006. Kvarnstenar i många spann, industriminne i Vittseröd. *Frostabygden*.

Ödman, Anders 2012. *Att koka soppa på en spik-den tidigmedeltida stentransporten till Domkyrkan*. Förlag Föreningen industrihistoria i Skåne.

Cinthio, Maria & Ödman, Anders (red.) (2018). *Vägar mot Lund: en antologi om stadens uppkomst, tidigaste utveckling och entreprenaderna bakom de stora stenbyggnaderna*. Lund. Historiska media.

Knut Jönssons bildarkiv. Höörs bibliotek.

[Kulturmiljöprogram: Stenskogen | Länsstyrelsen Skåne \(lansstyrelsen.se\)](https://lansstyrelsen.se/skane/kulturmiljoprogram/stenskogen)

Grönstrukturprogram för Höörs tätort med Stanstorp och Sätöfta. Antaget av kommunfullmäktige 2007. Höörs kommun. [Grönstrukturprogram \(hoor.se\)](#)

Naturvårdsprogram 2012. Antaget av kommunfullmäktige 2013. Höörs kommun. [klk_naturvardsprogram_20130227-1.pdf \(hoor.se\)](#)

Kulturmiljövården i översiktsplaneringen Höörs kommun 1998. Landsantikvarien i Malmöhus län. [sbs_kulturmiljoinventering_1998.pdf \(hoor.se\)](#)

[Geopark Skåne - Vad är en geopark? \(geoparkskane.se\)](#) 2022-09-05

Samtal och mejlkonversation med Andreas Oxenstierna, ordförande Ringsjö OK. 2022-08-17.

Samtal med Per Herrman, Höörs mölla. 2022-07-07

Kartor som använts i förstudien

Lantmäteriets fastighetskarta

Geometrier från Fornsök

Terränglutning Fornsök

Ringsjö OK orienteringskarta

Lantmäterimyndigheternas arkiv

År	Aktbeteckning	Län	Ort	Ätgärd
1718	12 BOJ 4			Ägobeskrivning
1830	12-HÖÖ-37	Malmöhus	Höör	Enskifte, Laga skifte
1839	12 BOJ 14	Malmöhus	Höör	Laga skifte
1843	12-BOJ-17	Malmöhus	Höör	Hemmansklyvning

Rikets allmänna kartverks arkiv

År	Aktbeteckning	Län	Ort	Ätgärd
1910-15	J112-1-20	Malmöhus	Höör	Häradsekonomiska
1910-15	J112-1-28	Malmöhus	Bosjökloster	Häradsekonomiska

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU)

År	Aktbeteckning	Län	Ort	Lantmätare
1885	SGU Aa 87	Malmöhus	Höör	Nathorst

2022

- 2022:1 Rådhuset i Helsingborg Kunskapsunderlag. Rådhuset 3, Helsingborg. Lena Hector och Carita Melchert.
- 2022:2 Munkarps kyrka, Munkarp 4:40, Höörs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
- 2022:3 Värpinge 17:10, RAÄ 156:1, L1988:4998. Värpinge, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker & Sebastian Boström.
- 2022:4 Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kristoffer Brink.
- 2022:5 Universitetet 1. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström
- 2022:6 Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan, fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Gertie Ericsson.
- 2022:7 Sankt Petri Kyrkogata. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020-2021. Sebastian Boström.
- 2022:8 Sankt Mikael 6. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:9 Västra Mårtenstorget. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020. Linnea Lidh
- 2022:10 Kv Eskil 20. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:11 Apoteket Svanen, Apotekaren 11, Lunds kommun, Skåne län, Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.
- 2022:12 Bredgatan etapp 3. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Sebastian Boström.
- 2022:13 Lund 73:1. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:14 Tosterups kyrka. Tosterups socken, Tomelilla kommun, Skåne län. Arkeologisk kyrkvindsstädning 2022. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:15 Innerstaden 2:1 Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Generellt tillstånd – Kraftringen. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:16 Kv Domkyrkan 1 och 2. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:17 Mårtenstorget. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2022. Imelda Bakunic Fridén

2022:18	Innerstaden 2:1, Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Generellt tillstånd – VA Syd. Imelda Bakunic Fridén
2022:19	Kv Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén
2022:20	Dalby 63:4 m.fl. RAÄ Dalby 40:1/L1988:815. Dalby socken och Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Linnea Lidh
2022:21	Hällestad 8:144 och S:2, fornlämning RAÄ Hällestad 6:1/Lämningsnr L1989:8988 och L2022:3478, Hällestad sn, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Linda Billström.
2022:22	St Peter 39, Vänskapens hus, Lund, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.
2022:23	Gryts kyrkogård, Gryts socken, Östra Göinge kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.
2022:24	Ottliana 49, Fornlämning RAÄ Ystad 50:1, L1988:3379. Ystads kommun och socken, Skåne län. Arkeologisk kontroll och schaktningsövervakning år 2017. Jan Kockum och Krister Kàm Tayanin.
2022:25	Själbodarna 16, Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström och Kristoffer Brink.
2022:26	Själbodarna 16, Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström.
2022:27	Stadsparken, Innerstaden 2:1, Fornlämning RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning, Geoteknik 2018. Kristoffer Brink
2022:28	Kv Svartbröder 16. Fornlämning RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning, Geoteknik 2019. Krister Kàm Tayanin.
2022:29	Kv Gylleholm 11. Fornlämning RAÄ Lund 175:1, L1988:5060. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Krister Kàm Tayanin.
2022:30	Kv Sankt Thomas 39. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021–2022. Imelda Bakunic Fridén
2022:31	Flyinge kungsgård brandtornet, Flyinge 22:40, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2022. Carita Melchert.
2022:32	Eldarehuset – en del av Stenskogen, Höör Maglasäte 13:3, Höörs kommun, Skåne län. Förstudie 2022. Aja Guldåker och Lena Hector.